

spada v naš praktični slovar, marveč v leksikon mednarodnih besedi, tujk. Vsi se zavedamo, da leksikografsko delo pri nas še ni dovršeno; vspešno ga bo mogoče nadaljevati po tem, ko bodo dogotovljena še važnejša dela, zgodovinska slovnica in zbirka celotnega historičnega in dialektološkega gradiva. Da spadajo sem tudi zasebna pisma, je samo po sebi umevno.

Glasoslovje in oblikoslovje sta komaj omenjena po svojih najznačilnejših znakih. Gotovo ne more poljudna knjižica omenjati še vseh drugih 99 odstotkov, a malo več bi vendarle smeli pričakovati. Kar pa prinese taka knjižica, to bi moralo biti pravo in resnično, ker sicer se napačni nazor po bliskovo razširi. Jezikoslovje je danes prav tako eksaktna veda kot matematika; slovenski jezikoslovci so včasih kar po svoje razlagali jezikovne pojave in to bolezen vidimo še danes v slovenskih dnevnikih, ki se ne sramujejo prinašati neumnosti različnih modrijanov, pa naj bo to že ob imenu Dravograd ali Maribor ali Marenberg ali Grosuplje ali kaj drugega. Takih boleznih pojavov naša knjižica seveda nima, vendar se opaža, da pisatelj ni več potni moderne lingvistike. Samo nekaj popravkov naj podam. Slovani nismo nikoli imeli glagolov na *-ó* (str. 34) kakor so jih imeli Grki na *-ω*, marveč le glagole z drugotno končnico *-m* (berø iz **bherá-m*, t. j. I. os. präs. konjunktiva, prim. lat. *ferá-m*, ali pa je to **bheró* kakor grški *επεω*, ki je po analogiji privzel še drugotno končnico *-m*; podobne nove tvorbe imamo v staroindijskem jeziku: *bharámi* iz **bheró+mi*) in glagole s prvotno končnico *-mi*. Sedanja slovenska sedanjkova spregatev ni nastala tako, kakor to pisatelj po Škrabcu razlaga in sicer radi sledečega: 1.) je obstojala popolnoma močna in zadostna razlika med I. os. edn. in III. os. množ. tudi po prehodu starega nosnega *-o-* v navadni *-o* in po odpadu končnega *-t* in sicer v naglasu; 2.) bi morala I. os. edn., ako bi Škrabčevo mnenje bilo pravo, že mnogo prej dobiti svoj *-m*, ako bi bila vzrok novosti enakost s III. os. množ.; tako pa imamo v začetku XV. stol. še računati z dejstvom, da se je v I. os. edn. *-m* začel šele dobro razvijati (prim. stiški rokopis); 3.) končnica *-mo* v I. os. množ. je že stara (imajo jo tudi drugi slovanski jeziki) in najmanj že iz baltoslovanske dobe. S tem je povedano, da je razvoj, kakor ga nam je podal Škrabec, sicer zelo enostaven, zato pa popolnoma napačen. — Prehod *-u-* v *-ü-* (str. 28) nima nikakršnega opravka z razlikovanjem starega *-u-* od novega, ki je nastal iz zlogotvornega *l*. — Slovanski *отъ* (str. 37) ni izposojenka iz ugrofinskih jezikov, marveč domača beseda iz otroškega govora (besede *ata* in podobne imajo tudi jeziki neciviliziranih rodov v Avstraliji in južni Ameriki). — Netočno je podan vir slovenske besede *tuj*; *diutisk* je že pozna, starovisokonemška, s sufiksom *-isko-* razširjena oblika in iz nje je *tuj* nemogoče izvajati; *tuj* je iz pragermanskega **theudjaz*.

Mnogo boljše so strani 48-66, kjer govori pisatelj o zgodovini knjižnega jezika od Trubarja do novoilirccev, pa se temu zaključku dobro pozna, da je knjižico napisal literarni historik in ne jezikoslovec. Fr. Ramovš.

Nietzsche Friedrich, Sumrak idola. Preveo s nemačkog B. Jevtić. Izdanje J. B. Djurdjevića. Beograd-Sarajevo 1919. 80. str. 140. 3 din.

Beseda „Götterdämmerung“, znanstven pojem nordske filologije, je kriv prevod prvotnega ‚ragnarok‘, kar pomeni ‚poslednje usode bogov‘, t. j. tisto dobo, ko bo vsled elementarnih nezgod in v bojih poginil sedanji človeški rod in nad njim vladajoča dinastija bogov (Azi); svetovni požar bo zaključil vse tiste dogodke, nakar nastopi zlati vek.

Širšemu občinstvu so te stvari znane po sijajni obnovi v Wagnerjevem Ringu, čigar zadnji del se imenuje „Götterdämmerung,; drugod so prestavili to doslovno kot mrak bogov; prim. francoski „crepuscules des dieux“; boljše bi bilo: sodni dan bogov!

Nietzsche, некоč sam vnet glasnik Wagnerjevega duha, se je kasneje obrnil z gnevom od svojega miljenca kot „krščanskega dekadenta“, ki se je po dolgih blodnjah zgrudil na kolena pred znamenjem krščanstva, križem. Naslov naše knjige „Sumrak idola“ (Götzendämmerung) je parodistična tvorba na Wagnerjev „Götterdämmerung“.

Kaki maliki so ti, ki jim hoče Nietzsche s svojim kritičnim pohodom pripraviti sodni dan, za katerim naj nastopi zlati vek, naj zavladajo višji bogovi? Maliki, po katerih lopa nemški filozof z nečloveško silo, kakor mu jo more le dati blaznost — knjiga je napisana leta 1888, nekaj mesecev pred odkritim izbruhom bolezni — so moralni ideali sedanje človeške družbe in ti ideali so v bistvu krščanski, dasiravno segajo njih korenike v predkrščansko dobo. Nietzsche nam hoče narisati razvojno črto tega pokreta z oznako njegovih glavnih zastopnikov in njegovih učinkov na javno življenje. Preiskava se prične s kritiko Sokrata, katerega razkrinka pisatelj med strupenim zabavljanjem kot krščanstvu pot kažočega dekadenta. Krščanska morala je — rekel bi uradno — v veljavi v današnjem kulturnem svetu, dasiravno se je precejšen odstotek družbe odtujil verskim predstavam, ki vendar tvorijo podlago onega moralnega sistema: to nedoslednost očita Nietzsche zlasti angleški filozofiji: „moralnim kijkljicam“ à la Elliot (str. 79). Ena najznačilnejših zahtev krščanske morale je ljubezen do trpečega bližnjega, do nižje stoječega nevoljnika. Dočim si je človeštvo doslej nekako čestitalo k temu: oplemenitenju javne zavesti, smatrajoč ga kot oprostitev od некоč vladajočih naravnih, toda nizkotnih instinktov sebičnosti in je celo s ponosom kazalo na razne humane naprave — je po Nietzscheju usmiljenje z bednim, trpečim, slabotnim, bolnim človeštvom samo simptom dekadentnega duha; dočim je znak zdravih, normalnih instinktov ne le mogoče brezobziren egoizem, ne, ampak naravnost neusmiljenost napram vsemu šibkemu, za življenje nesposobnemu stvarstvu. Krščanska morala je suženjska, „čandalska“, demokratska, neimenitna; nietzschejanska krutost pa plemenita. Jedro te naravne morale se da razložiti na kratko s tem, da povzdigne Nietzsche „zakon“ o ohranitvi močnejšega bitja v vrsto moralnih zahtev. Toda ni sedaj čas, da bi obširneje razpravljali o vsebini knjige in o Nietzscheju.

Kot krasno, toda ne baš učinkovito neurje je vršelo nietzschejanstvo nad horizontom dobe, ki leži že nekoliko za nami. V strokovni filozofiji ni mogel vztrajati Nietzsche v tekmi proti metodičnejšim mislecem na istem polju (Spencer): kako kruto se je mož osvetil za to „šolskim“ filozofom! Neoporečen je uspeh Nietzschejev v mednarodnem estetstvu: vse, kar je čutilo v sebi nagon, da razdrobi svet, ne da bi vendar moglo kje premakniti kakšen kamenček, se je naslajalo ob orjaških atitudah svojega mojstra in jih je — s šibkejšimi močmi seveda — posnemalo. Slovencem je prinesel ta pokret „Človeka in pol“ v povesti, v liriki pa nekaj besednih ekscesov — hujše nesreče ni bilo. Bolj kot nam je škodil Nietzsche Srbom, kakor pričata dva prevoda (poleg našega še autobiografije „Ecce homo“). Znanstveno se bavi z Nietzschejem B. Petro-nijević: Schoppenhauer, Nietzsche, Spencer, Beogr. 1910. Take monografije bi tudi nam dobro došle; želeli je le, da se avtorji ne omeje na obnove svojih

nemških virov — kakor predgovor k našemu prevodu — ampak da samostojno poiščejo in obdelajo probleme. Ena stvar bi nas pri tem zanimala tudi s slovanskega stališča. Jasno je, da je nietzschejanstvo v mnogih ozirih sorodno z onimi tendencami, ki smo jih videli in spoznali kot prevladajoče v sodobni nemški mentalnosti; na francoski strani so delali celo Nietzscheja odgovornega bodisi za vojno (volja do moči!), bodisi za brezobzirni način vojevanja. Toda v resnici sta nemški duh in nietzschejanizem sicer sorodna, toda ne identična. Nietzsche sam je z nekim ponosom izvajal svoj izvor iz neke poljske šlahčičevske obitelji — in njegovi nemški protivniki so mu v tej točki preradi pritrdjevali (Pol. anthrop. Revue 1907., Über den Polonismus N. s.), izvajajoč iz te „pege“ njegovega izvora nekatere značilne, „nenemške“ poteze njegovega delovanja: plemiško oholost in nepotrebno krutost, destruktivno kritiko, zame-tavanje avtoritete, ljubimkanje z anarhizmom (prim. Nietzschejeve napade na nemško cesarstvo, das Reich!). Glavno točko pri tem so pa, mislim, doslej prezrli, namreč utopizem teh nauk in misticizem, v katerega se nazadnje izprevrže vsa ta ogromna miselna energija: Nietzsche je zaključil svoje življenjsko delo z naukom o ponovnem porajanju enakih bitij (Ewige Wiederkunft des Gleichen). Mogoče imamo v njem res pred sabo delovanje nepokojnega slovanskega genija, zavitega v doktorski kožuh nemškega racijonalizma. Izmučeni, potlačeni slovanski genij se je osvetil nemškemu, s tem da mu je podtaknil nepristne ideale: evangelij vojske (str. 11), pijanost okrutnosti (str. 83) ki so kot mamljive večje zvale nemštvo v močvirje. Nietzschejeve knjige nam zrcalijo v tujem jeziku našo lastno duševnost v njenem elementarnem stanju — kakor ga moramo premagati na sebi in v družbi. Nietzschejansko vročnico moramo preboleti.

Prehajajoč k stilističnim zaslugam prevoda, omenjam predvsem, da Nietzsche ni samo filozofski pisatelj, ampak pred vsem pesnik, šolan ob vesoljni literarni tradiciji, mojster jezika, suvereno razpolagajoč ž njega sredstvi; njegova spretnost, s katero obravnava predmet jasno in pesniško vznešeno, je vzrok popularnosti tega pisatelja. Komur ni jezik enako na uslugo in komur niso taki boji resnični življenjski dogodki, naj se ne loti tega dela. Ako vam naj označim na kratko razliko med izvirnikom in prevodom, bi rekel: Titanska borba se je spremenila v seljaško bogmanje. In to si je razlagati tako: Nietzschejevo orožje, ki ga vporablja s strahotno spretnostjo in ki si ga po potrebi sproti preustvarja, je nemški filozofski žargon s tradicionalno, vseskozi zbrušeno terminologijo — naš prevajatelj si mora ponajvečkrat izraze šele ustvarjati, ne da bi se pri tem razodevala neodoljiva sila. Prvotno občinstvo so široki krogi nemškega izobraženstva, kateremu so ti boji del osebnih dogodkov, našemu občinstvu bo jedva jasno, čemu toliki napor duha . . . Pa ne da bi hotel s tem hotel reči, da je prevod — po normalnem merilu — ravno slab: sledovi resnega prizadevanja se najdejo tako pogosto, kot neuspela mesta. Kot hibo omenjam predvsem, da pisatelj ni dosleden v vporabi znanstvene terminologije; Geistigkeit prevaja pravilno z duhovnost in nepravilno z duhovitost; duhovit mu je enkrat geistig enkrat geistvoll; tudi Witz mu je duhovitost; lahko bi rekel tukaj zdrava pamet; Geschlechtlichkeit ni nagon za plodjenje (Zeugungstrieb!) pač pa bi se lahko reklo spolnost. Drugi izrazi so premalo točni: entgeistigender Einfluß: neuduhovljeni uticaj; Wunschbarkeit: poželenost; po nekod se dozdeva, kot da prevajavec svojega originala ali ni

razumel, ali da je delal površno; der Mensch mit entschlafnen wilden Trieben: s probudjenim divjim nagonima; Sommerfrische: letna svežina (zakaj ne letovišče?); erstunken und erlogen: prigušen i lažnjiv (?). Nekatera mesta so zgubila v prevodu prvotno stilistično poanto. Literatur begeben — Sünde begehen: literaturo činiti (nam. zagrešiti): greh činiti (prestopok zagrešiti). Sitzfleisch: sedečiva strpljivost (potrpežljiva zadnja .plat!); Begriffsspinneweberei paučnasti pojmovi (predilnica pojmov). Posebno paziti bi moral vsak prevajavec Nietzscheja, da prevede točno in jedro njegove neštete aforizme, tako da jih je kaj vzeti v roko: Umwertung der Werte: obrtnanje vrednosti! Oboje ni dobro. Strokovnjaku ne povem nič novega, da ločimo: konkretno d o b r i n o ali bolje v r e d n i n o; vredn o t o kot psihološki ali filozofski pojem, s katerim zaznamujemo reakcijo naše duševnosti na predmete: njih vrednoto čutimo; vrednost kot nekako objektivno merilo vrednot (redilna vrednost piva). Cilj Nietzschejevega dela je, povzročiti v čustvovanju posameznika in družbe preobrat v dojemanju vrednot: vsak zase in družba mora izvršiti preocenenje vrednot: kar se je smatralo doslej za dobro, naj velja od slej za slabo in narobe; nato bo nastopil preobrat vrednosti.

Vsak prevod mora biti častno spričevalo za jezik, v katerega se prevaja; temu se mora dati priložnost, da se izkaže kot enako vredna posoda kulture in omike. Torej ne se pre nagliti s tiskanjem!

J. K.

Anatol Frans: Zločin Silvestra Bonara, člana Instituta. Preveo Svetoslav A. Petrović. Predgovor napisao F. V. Krejči. Zagreb 1918. Cijena K 350. (Nar. knjižnica svezak 8—14). Str. 179.

Jacques Anatole Thibaut (r. 1844. v Parizu) je najizrazitejši predstavnik umstvene Francije, zato se mu izborno podá psevdonim: France. Mladost je prebil po nabrežjih Seine ob izložbah starinskih knjižur; tudi njegov oče je bil skromen knjigar. Iz ožoltelih spisov se je naučil mladi bibliofil, kako je vse minljivo; svoje ljubezni do preperelih rokopisov pa ni pozabil do danes. V tem oziru mu močno nalikuje junak gorenje pripovedke, arheolog Bonnard, ki je otel hčer nekdanje svoje izvoljenke iz odurnega zavoda: po Napoleonovem zakoniku pa velja to za zločin ugrabljenja in je kaznjivo. Vendar se na koncu opasni zapletok spravljivo odmota. Avtorju je bilo že 37 let, ko je izdal omenjeno prvo večje delo; „Le Crime de S. B.“ kaže vse poznejše vrline najodličnejšega romanopisca v sodobnem slovstvu.

Dotlej je bil A. France obelodanil „Zlate verze“ v dovršeni parnasovski obliki, potem dramo „Korintska svatba“. Ko so ga namestili v senatski knjižnici, je znatno razširil svoje študije: „Vie littéraire“, kjer se je nasproti doktrinarcu Brunetièru izkazal poleg Lemaïtra kot najuglednejši zastopnik impresionistične kritike. Kot Renanov učenec ne priznava v modroslovju samoobsebnih resnice. V slednji trditvi je samo pol istine, nič ni povsem črno ali belo, marveč kakor pri barvah se nahajajo povsod prehodi. To skepsa in odnosnost je presadil v slovstveno kritiko, češ da vsakdo lahko sodi o umetninah in avtorjih po lastnem dojmu. Njegova estetika se glasi napram megleni dekadenci: „Ne delajmo se, kakor da smo posebno nenavadni in čudoviti. Bodimo prirodni ter iskreni. Ne mučimo se; lepe besede se lahko porajajo. Pozabimo sebe, nimamo drugega neprijatelja nego same sebe. Bodimo skromni; oholost pospešuje propad književnosti. In naposled, bodimo preprosti. Imejmo